

«Філософи»: уявити себе наприкінці світу

ЮЛІЯ КАРПИЦЬКА

4 ГРУДНЯ 2019

На апокаліпсис у кіно муза не скупиться: чи не щороку виходить новий фільм про кінець світу. І не дивно, адже це вдячна тема, яка дарує творцям необмежений простір для фантазії та забезпечує досконалу видовищність і драматичність – два стовпи кінематографу. Режисери отримують нагоду показати весь арсенал візуальних ефектів і, задіявши якнайширший спектр емоцій, роздивитися людину в момент катастрофи. Якісь апокаліптичні фільми зосереджуються на самому завершенні світу, інші ж цікавляться, що буде опісля. А як щодо проміжного моменту? Не в процесі й не після, а десь посередині, де людина лицем до лица зустрічається з кінцем? Здається, про це й намагається поговорити з глядачем стрічка Джона Гаддлса «Філософи».

Кадр із фільму | IMDb

«Філософи» – з багатьох поглядів нетиповий фільм. Мабуть, якби мені довелося складати рейтинг найдивнішого переглянутого кіно, цей потрапив би до першої трійки. І ця дивність ніяк не пов'язана з якісною оцінкою та класифікацією «хороший/поганий». З одного боку, структура фільму незвична, у неї складно ввійти аж до самого кінця – і це змушує весь час думати, що тут щось не так. А з другого, хоча ідеї «Філософів» далеко не нові, завдяки особливій метафоричній формі вони набувають свіжого змісту та звучання.

Мабуть, найразючіше у фільмі те, як історія зі статичною в часі та просторі фабулою стає гостросюжетним трилером-катастрофою. Останній урок філософії у випускного класу міжнародної школи в Джакарті. Учитель, Ерік Зіміт, пропонує влаштувати іспит у формі уявного експерименту, змодельовавши світ у мить ядерного апокаліпсису. У цьому сценарії учні мають бункер, що допоможе пережити ядерну зиму, але їх двадцятьоро, а місць у бункері тільки десять; тому, спираючись на логіку, потрібно визначити, хто потрапить у сховище, а хто муситиме загинути. Кожен учасник отримує випадкову картку, яка визначає його особисті риси та професію в експерименті. За задумом Зіміта, це має допомогти вирішити, кого зберегти живим. Гра йде не зовсім так, як замислив учитель, але нічого особливого не стається, урок закінчується, усі розходяться. Ніяких епічних подій.

Але режисер і сценарист Джон Гаддлс перетворює на яскраву дію те, що не виходить за межі

однієї кімнати, візуалізуючи уявне. Прийом простий, але використаний він доволі новаторськи. Глядач не просто переходить із одного світу в інший, як, наприклад, у «Матриці» чи «Аватарі», а ніби перебуває в двох місцях одночасно. Постійні флешбеки, різкі зміни типу зйомки, жонгливання уявним і реальним – усе це створює відчуття одного простору, хоч і з різними локаціями.

Ще одна авторська заслуга в тому, що глядач відчуває психологічну напругу й саспенс, хоча знає, що герої в цілковитій безпеці. Джерелом драматизму стають взаємини між учасниками експерименту. Відбір приречених на смерть, хоча й уявний, зачіпає героїв, вони починають виявляти недовіру одне до одного. І це, здається, найреалістичніша річ у всій історії. Саме на цей ефект вказує одна з філософських притч, які лунають на початку фільму. Власне, усі ті притчі важливі: вони наче преамбула до сюжету, і кожна містить ідею, яка буде розкрита згодом.

Людина, опинившись у точці зламу, за якою чекає щось нове й невідоме, має зробити вибір: далі спостерігати за тінями на стіні чи побачити нову реальність.

Сенс експерименту полягає в тому, щоб змусити вибирати між раціонально-практичною та морально-етичною логікою. Щоправда, для самого вчителя перший тип мислення єдиний правильний, тож насправді особливого вибору учням його гра не залишає. Проте постає проблема: чи може людина діяти суто раціонально й не керуватись емоціями?

Одна з ліній фільму – романтична, і в контексті екзистенційної проблематики вона, треба визнати, доволі слабка як з драматургічного, так і з ідейного погляду. Та любовному трикутнику головних героїв не випадково приділено стільки уваги. Почуття у «Філософах» зображені не заради створення додаткової колізії, а для підкреслення основної ідеї. Зіміт, який наполягав на прагматичному підході, але підтасував картки з професіями, суперечить самому собі, показуючи, що неможливо ігнорувати емоції. Виникає враження, що вчитель замислив експеримент, сфальсифікував дані й сам же від цього програв: піддослідні вийшли з-під контролю. Насправді ж це все для нього – не просто інтелектуальна вправа, а й спроба вияснити стосунки з одною з учениць, Петрою.

Позиція щодо морального вибору в фільмі проговорена доволі виразно: людина, яка

керується тільки раціональною логікою, буде нещасна, адже почуття – частина її природи. «Справедливому» цинізму вчителя протиставлено нелогічну на перший погляд чутливість Петри. Але розв'язання проблеми, яке пропонує дівчина, дозволяє побудувати здоровий соціум. На відміну від Зіміта, який пропонує світ, ґрунтований на принципах недовіри й конкуренції, Петра створює модель, у якій є мистецтво, смачна їжа, краса й любов. Вибір на користь життя, а не виживання.

Утім, поставити цю проблему можна було й на іншому тлі. Чому саме апокаліпсис? Здається, відповідь на це запитання можна побачити у двох моментах. Перший – це переказ Платонового міфу про печеру в самому центрі сюжету. Другий – пояснення терміна наприкінці фільму: Зіміт розповідає, що грецькою «апокаліпсис» означає «відкриття прихованого». В апокаліптичному контексті ця історія показує, що моральний вибір може бути зумовлений не набутим досвідом, а майбутньою перспективою. Людина, опинившись у точці зламу, за якою чекає щось нове й невідоме, має зробити вибір: далі спостерігати за тінями на стіні чи побачити нову реальність, порівняно з якою попереднє життя – темна печера.

ЮЛІЯ КАРПИЦЬКА

4 ГРУДНЯ 2019

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**